

ÕIGUS

JURIIDILINE KUUKIRI

1920 a.

Nr. 1.

Oktoober

Toimetus: J. L õ o, N. M a i m, R. R ä g o.
Toimetuse ja talituse address: Tartu, Aia tän. 39.

Tellimise hind:
Aasta lõpuni 60 mk., üksik nummer 20 mk.

Sisu:

Lugejatele. Riigi finantsvõim ja kodaniku subjektiivsete avalikkude õiguste kaitse tulumaksu alla paneku alal — prof. Dr. E. Berendts. Õigusteaduse oskussõnad — F. Karison. Nuhtlusseadustiku oskussõnad. Prantsuse kogukondade teetegemise kohustusest — J. Jans. Eesti Vabariigi põhiseadus. Kohtute tegevus. Riigikohtu resolutsioonid. — Lisa: Riigikohtu otsused 1920 a.

LUGEJATELE.

Käesolevaga algab ilmumist juriidiline kuukiri „Õigus“. Katse ei ole esimene. Ennemgi on kodumaa päevalehed väljaannud õigusteaduslisi kaasandeid. Neil katsetel pole olnud aga pikemat iga. Puudus oma kohus, oma valitsus, puudus seega otskohene tarvidus ajakirja järele. Ka takistas tsensuur ühte ja teist avaldamast, mille avaldamine oli tarvilik. Seepärast on arusaadav, et kaasanded jäid seisma.

Oma riigi loomisega on olukord põhjalikult muutunud. Tuhandeid on küsimusi, mis kerkivad seaduste loomisel ja nende tarvitamisel. Igal sammul tundub vajadus ajakirja järele, kuhu võiks pöörata küsimustega ja mille veergudel leiaksid selgitust' ja lahendust tekkinud küsimused.

„Õigus“ on puhtjuriidiline ajakiri, väljaspool igasugust poliitilist mõju. Ta sisuks on juriidilised artiklid, kodu- ja väljamaa seadusandluse ülevaade, tähtsamad seadused, kodu- ja väljamaa kohtu tegevus, eriti Riigikohtu praksis, kroonika ja kirjavastused. Lisana ilmuvad Riigikohtu otsused. „Õiguses“ ei leia käsitlust mitte üksi kohtu ala, vaid samal määral seadusandlus teistel aladel, nagu keskadministratsioon, omavalitsus ja finantsasjandus.

Kaastööliseks on kuukirjal meie ülikooli õpejõud, Riigikohtu liikmed, väljapaistvamad õigusteadlased kohtu ja advokatuuri alalt.

Toimetus.

Riigi finantsvõim ja kodaniku subjektiivsete avalikkude õiguste kaitse tulumaksu alla paneku alal.

Maksuõigus on üks kõige vähem läbitöötatud peatükk finantsõigusest. Üleüldse on finantsõigus vähe arenenud aine. On palju üleüldis- ja erilaadilisi finantsteaduslisi töid, s. t. teoreetilisi ja positiivseid finantssüsteemide käsitlusi poliitika ja otstarbekohasuse seisukohalt. Aga ainult eelarveõigus on põhjalikumalt käsitletud, kuna maksuõigusega juriidiline teooria (väljaarvatud Prantsuse oma) vähe tegemist teeb, olgugi et materjaali külluses on. Ta jätab selle praktilise otsustada, kes tihti valmis ei saa nende küsimuste rohkusega, mis otsustamist ootavad. Hea on, kui kõrgem administratiivkohus, ülema astmena sel alal, oma otsustes järjekindel on, — siis areneb, ühteviisi tõlgitsetud normide põhjal, riigile süstemaatiline maksuõigus. Viimane kannab alati rahvuslist iseloomu, kuna aga finantsteadus on rahvusvaheline. Võib öelda, et Prantsusmaa on ainus riik, kellel on tõesti läbitöötatud maksuõigus. Tema võlgneb tänu Prantsuse teooriale, mis aastakümnete kestusel on uurinud kõrgema administratiivkohtu „Section du contentieux du Conseil d'Etat“ sisurikkaid otsusi. Bastbie, Leferrière, Ducocq ja Haurion'i suurtes töis on finantsõigus tähelepanendaval kohal. Rikas finantsteadusline saksa kirjandus on sel alal vaesem. Vast ainult Otto Mayer'i töös (Deutsches Verwaltungsrecht) leidub pikem peatükk, mis pühendatud maksuõiguse küsimusele. Ühes osas on aga ka Prantsuse kirjandus vaene, nimelt tulumaksuseaduse käsitluses. On arusaadav, sest üleüldine tulumaks pandi maksma Prantsusmaal alles enne sõda ja sõja alguses, mispärast puudub veel materjal selle, kodanikke nii lähedalt puu-

datava maksuviisi juriidiliseks uurimiseks. Samuti seisavad lood Ida-Euroopas. Ka Wenemaal pandi maksma üleüldine tulumaks alles 1916. a. (6. apr. seadus), kuna ta esimest korda 1917. a. tarvitusele pidi võetama. Järgnesid veebruari- ja oktoobri-revolutsioonid ja maksuasjandus muutus kaootiliseks. Ka siin ei saanud kõrgem administratiivkohus (Senati I departemang) ühtegi juhtnööri anda seaduse tarvitamiseks üksikjuhtumisel. Kes enam-vähem tuttav on maksuõigusega neil mail, kus on üleüldine tulumaks rohkem kui paarkümmend aastat maksmas (näit. Preisimaal), see teab, kui palju tekib tülküsimusi maksu alal ja kui tähtis on nende ühetaoline otsustamine. Maksuvõtmise alal areneb väga iselaadiline eraõigus (Waldecker: „Finanz- und Steuerrecht als juristische Disciplin“).

Maksuõiguse puuduliku läbitöötamise tagajärg on, et finantspraksis ainuüksi enese peale lootma hakkab ja kahjuks väga vähe arvesse võtab, et moodis riik on õiguslik riik, kelle õigustele kodaniku õigused vastas seisavad. Tahtmata omandab valitsus maksu alla panemise suhtes kauge ulatusega käsutamise-õiguse, sest seadus ei suuda ju kõiki peenusi ette näha. Säärane olukord pole aga alati soovitatav, sest maksuküsimuses pörkavad kokku kaks paratamata vastolulist huvi: kodaniku huvi, et tema seaduslikult tunnustatud õigused kaitsitud oleksid ja riigi huvi — ära kasutada kõike maksu alla panemise õigust. Inimese loomulik omakasu peab võitlust samuti loomuliku, kuigi tihti liiasti rõhutatud fiskalismiga. Ülevalpool mainitud autor ütleb väga treh- vavalt: „Nagu meie riiklik olemine on välja kujunenud, seisavad temas kõrvuti tihtipeale puudulik maksu kohustuse tunne ja väga õigustatud

võitlus maksu teostava võimkonna huvide eest. Kodanik võitleb ülitihhti aga küll ühekülgse fiskalismiga. . . Fiskalism on nähtus, et enam-vähem valju valitsuslike võimuseisukoha ja abinõude käsitlemisega maksualune oma kaitseseisukorrast loobuma sunnitakse ja tema seadusliselt kindlaks määratud õiguste ala riigikassa kasuks enam-vähem legaalselt kärbitakse. Samuti kui mõne rahaasjandusseaduse õigusline ulatus tema andmise ajal tihtipeale mitte küllalt silma ei paista, mille tõttu teda hiljemini teisiti tarvitatakse, kui alguses mõeldud, koguni lühikese aja järele ära muudetakse, niisama tihti katsutakse maksualuselt rohkem välja pigistada, kui ta õieti võlgneb.“

Väga raskeks kujuneb tulumaksu organidele seaduse mõttesse tungida, sest juba rahvamajandusline nähtus „sissetulek“ on ülikeeruline. Sellepärast on kõrgema administratiivkohtu ülesandeks oma otsustega ja koha-pealsete alam-instantside määruste muutmiste teel seletada maksuametitele seadust, püüdes tema surnud tähte elustada.

Eestis rajati tulumaks uuele alusele, valitsuse määrusena välja kuulutatud seadusega 12. apr. 1920. a. See seadus astus Wene 1906. a. 6. (19.) apr. tulumaksu-seaduse ja Saksa okkupatsiooni aegsete maksu-määruste asemele. Käesoleva asutuse ülesandeks pole 12. aprilli seadust arvustada, vaid katsuda vastust leida küsimusele: mil määral on õnnestanud seaduse andjatele riigi finantsvõimu kokkukõlasse viia kodaniku kaitsenõudega fiskalismi vastu, s. t. kuivõrra on ühelt poolt maksuvalitsuse organidele võimalused antud kodaniku maksuvõimet seadusepäraselt ja õiglaselt arvele võtta, teiselt poolt aga viimasele kaitset pakutud nende nõuete

vastu, mis tema õigustesse ehk huvidesse tungivad, kas seaduse tähe rikkumise või ebaõiglase ning juhusliku tarvitamise näol. Nimelt on jutt järelevalve korraldamisest maksualuse enese poolt ülesantud tulu hindamise üle ühest küljest, teisest küljest aga — kodaniku õigusest kaebtust tõsta, teiste sõnadega — seaduse administratiiv-õiguslisest olemusest, mitte aga tema poliitilisest struktuurist ning sihist.

Veel üks märkus: meie räägime subjektiivse avaliku õiguse kaitsest. Ehk küll selle juriidilise mõiste sisu senni veel pole kindlaks määratud, siiski on tema tarvitamine G. Jellinek'i tuntud töö („System der subjektiven öffentlichen Rechte“), O. Mayeri ja teiste moodsate riigiõiguse esindajate kirjatööde ilmumisest saadik õigustatud. Subjektiivsete avalikkude õiguste all mõistame neid avalik-õiguslisi nõudmisi, mis riigikodanikud tõsta võivad mitte riigi kui kroonu (fiskuse), vaid kui kõrgema võimu kandja vastu. Sama sisuline nõudmise-õigus jääb riigi organidele kodaniku suhtes. Avalik-subjektiivsete õiguste tunnustamine kutsub esile selle põhimõtte, et riik ja sellega ka riigivõim seadusest mitte kõrgemal ei seisa, vaid temaga õigusliselt seotud on.

Konflikt riigivõimu (ehk tema organide) ja üksiku kodaniku (ehk kodanikkude ühingu) vahel võib tekkida kahel põhjusel: 1) kui ilmsiks tuleb lahkuminek riigi materjaalsetes nõudmistes kodaniku isiku ehk tema vara vastu, 2) kui selleks aluse annab riigivõimu pretensiooni vormiline külg. Esimene põhjus omab eriti tähtsuse riigimajanduse vallas, kus ju riigi materjaalsed huvid ülikergesti ja sagedasti kodaniku kui ka kogukondlikmajandusliste huvidega kokkupõrgata võivad. Seesugused materjaalsel alusel põhjenevad konfliktid tekivad ise-

ärانىs tihti tulumaksu küsimustes, eraldi aga seaduse ja tema elluviimisel antavate määruste soovitamisel. Ruum ei luba tuua näitusi, kuidas just materjaalsel alusel konfliktid tõusevad igal maksu alla panemisel. Kõigi kõrgemate administratiivkohtute toimetused kubisevad neist näitustest. Endise Vene Valitseva Senati I Departemangu seletused tööstusmaksu, liikumata varanduste ja m. maksuküsimustes täidavad terved kõited. Ja uusi kõiteid oleks loonud Senati seletav ning otsustav tegevus, kui rahuaegsel Venemaal oleks maksuma pandud tulumaksu seadus. Ka Eesti Kõrgemal Kohtul seisab sel alal ees raske ja vastutusrikas ülesanne. Juba küsimus, missugune on igal üksikul juhtumisel maksuobjekt, tekitab vastolu. Pealiskaudsel vaatlusel paistab vastus lihtne anda olevat: tulumaksu objektiks on tulu. Kahjuks annab aga juba tulu-mõiste põhjust vaidlusteks, sest tulu — selle sõna rahvamajanduslises mõttes — pole sama, mis tulu juriidilises mõttes. Maksuseadus loob erilise maksualuse tulu (Steuereinkommen) mõiste, niihästi tööstuse, majade kui ka kogu tulumaksu alla panemise tarvis. Peaaegu erandita jätavad maksuseadused andmata tulu mõiste lühikese määrangu (definiitsiooni) ja lepivad tulu eriliikide kirjeldamisega ning üleslugemisega, maksu objektiks võttes mitte kogu- ehk brutto tulu, vaid puhast tulu.

Nii, näit., kõlab P.-A. Ühisriikide 1914. a. sissetulekumaksu seaduse 2. peatüki §a järgmiselt:

„Maksualuse isiku puhta tulu all tuleb mõista — järgnevate vabastustega ja mahaarvamistega — tulud, sissetulekud, tasu ja palk, tasu isikliku teenistuse eest ükskõik missugusel kuju- ja viisil, sissetulek kutsetööst, muud laadi toimetutest, kaubitsemi-

sest ja tööstusäriolistest ettevõtetest liikumata ja liikuvate varandusvahenditega, vaatamata, kas maksualune on omanik, kasutaja või osanik, protsendid, hüür, osakasu kui ka sissevõtted igasugustest kasutoovaist tegevustest.“

Eesti tulumaksu seadus 12. apr. 1920. a. määrab maksu objekti nagu 1891. a. Preisi seadus ja Vene seadus 6. apr. 1916. sel moel, et ühes § (3) kogu sissetuleku allikad ja järgmises § (4) need sissetuleku liigid üles loeb, mis maksu alla ei kuulu.

§ 3 ütleb: „Tulumaks arvatakse maksualuse eelmise aasta kogutulude põhjal, olgu need ükskõik missugusel kujul või missugustest allikatest saadud, nagu tulud . . . (järgneb 5 tuluallika nimetus).“

Seega rajaneb maksu alla panek n. n. tulu-allikate teorial, kus juures maksuõigusline mõiste „tulu“ kombineeritud on kahest üheväärtuslisest majanduslisest mõistest — „tulu“ ja „sissetulek“. Seesugune tulumõiste ei vasta natsionaal-ökonomilisele ega igapäevases elus tarvitusel olevale mõistele. Rahvamajandusliselt on tulu midagi muud kui sissetulek. Natsionaal-ökonomile on tulu perioodiliselt korduv sissetulek, mida saaja võib välja anda, ilma et tema varanduse kogus sellest väheneks. Mõned majandusteadlased, näit. Conrad, jätavad ära sõna „perioodiliselt“ ja arvavad tuluks iga sissetuleku, mis teatava kindla aja jooksul, harilikult ühe aasta vältusel, võidakse sisse võtta ja välja anda, ilma et varanduse kogus kahaneks. Viimase definiitsiooni põhjal kuuluvad tulu hulka ka kingitused, pärandused ja võidulaenu võidud, eelmise järele aga mitte. Harilikus elus selle vastu loetakse tuluks ainult perioodiliselt korduvaid rahalisi, mitte aga naturaalsissetulekuid, mis on maapidajal, majaoomanikul j. m. Sellepärast on seadus

sunnitud konkreetsete määruste abil tulu mõistet kirjeldama, täpisealt ära märkides, mida tuluks ei tule arvata. Kui üleüldine „maksualuse tulu“ mõiste ainult ajuti või harva arusaamatuste põhjuseks saab, siis tekitavad neid seda rohkem üksikasjalised määrused selle kohta, mis üksikute tuluallikate kokkuvõtmisel maksuvabaks jääb. Siin jääb laialt maad niihästi arusaamatustele, kus süüdi pole kuritahtmine, samuti kui katsetele tõsist tulu varjata, eksimistele, vigadele ja tõsise olukorra salgamisele maksualuse poolt ning n. n. „fiskalismile“ tulumaksu orgaanide tegevuses.

Kui võtame 12. apr. tulumaksu seaduse, siis on siin §§ 6—20 need, millest arusaamatused kasvavad, nagu kergesti näha näit. tähendusest § 6. juurde: Tuluks loetakse ka oma majas oleva korteri üüriväärtus, kui ka eluülespidamiseks äratarvitatud oma majapidamise ja oma töösaaduste väärtus.“ Tavalisele maksualusele on viimane lause raskesti mõistetav. Samuti raskeks läheb maksuametitele maksualuse poolt antud teadete kontrollimine.

Pikale viiks kui üles lugeda kõik need ajed (tõukepõhjused), mis saavad aluseks võimalikkudele ja arvatavatele sekeldustele ja vigadele, kuritahtlikkudele ja mittekuritahtlikkudele valedetele maksuteadetele. Kes vähegi tunneb Preisi ja Austria-Ungari kõrgema administratiivkohtu ehk Wene Senati I. Departemangu praksist, see peab tunnistama, et terve rida tülisid kasvab ainuüksi küsimustest, mis puutuvad maksuvabade, üleüldisest tulu osa- ehk täissummast mahaarvatavate summade (nagu näit., võlad, melioratsioonid, võlakustutused j.m.) õigesse ehk valesse ülesandmisse. Tulumaksu tülide otsustamisel I ja II järgu maksuasutustes kui ka kõrgemas kohtus

tuleb nõuda mitte üksi valjut seadusepärasust, vaid ka õiglast järjekindlat ning erapooletut seaduse seletamist. Muidugi peab maksuametitele paratamata lubatav olema „vaba õigusemõistmine“ teatavais piirides. Aga arvesse tuleb ka võtta, et kodanik pretendeerib mitte üksi vormiliselt õige, vaid ka materjaalselt õiglase talitamise peale. Saksa finantsõiguslikes kirjanduses käsitletakse juba umbes 10 aastat põhjalikult otstarbekohase vahekorra küsimust maksuametite ja maksualuste vahel. Fuistel, Meisel, Wachter, Schanz, Neumann, Gerloff, Struck j. t. on töid pühendanud sellele küsimusele. Enamasti jõuavad nad otsusele, mis Waldecker oma varemni mainitud kirjatöös järgmiselt väljendab: „Maksja nõuab tänapäev mitte üksi maksu ühetalust ses mõttes, et igamees seadusele ühesarnaselt alluks, ei, ta nõuab ka, et seadust tõeliselt nii käsitledaks, nagu ta kodaniku huvipiirkonda lahutab riigi ehk kaaskodanikkude omast, ehk kui tahate, nii kui ta üksikule kodanikule tema finantsõiguslise seisukoha riigis kätte näitab, s.t. teda kohustab oma majandusliste vahenditega riiki teenima.“ Maksuorganide omavoli peab viimse võimaluseni kitsendatama, sest omavoli vastu on maksualune iseäranis õrnatundeline. Just valitsusastute omavoli vastu maksude asjus algas omal ajal kõige käreдам reaktsioon. Rahaasjanduse vallas on ka õiguslise riigi mõtte kõige mõjusamalt teostunud (vähemini juba politsei alal). Ühelt poolt on soov valitsusele rohkem tegevusvabadust jätta, teiselt poolt — tõsta maksukohustusliste moraali. Aga õigusekaitse piiramine maksude vallas tõstab küll vaevalt maksualuse moraali ja ei suuda parandada maksuvalitsuse ja maksja vahekorda, mis õieti usaldusel peaks baseerima, tege-

likult aga vastastikuse usaldamatuse alusel seisab.

Otsustav on see asjaolu, et rahalistes ja iseäraldi riigimaksude asjus kodaniku vahekorid riigiga raskele katsumisele pannakse. Suhted rajanevad ikka mõlemapoolsel vastutulekul teine teise huvidele. Finantsõiguses valitseb riiklik seisukoht, põhimõttes jäävad kõrvale ja pääseb esile ühekülgne riiklikkude tarvete katmise nõue. Soovitav oleks ju, et maksumoraali tasapind tõuseks, aga kuidas on see võimalik, kui enamas jaos riikides sagenevad niisugused nähtused, nagu hoolimatus maksuõiguse algelisemate põhimõtete vastu, isegi seaduse mittetundmine, protestide sihilik tähelepanemata jätmise tehtud vigade puhul. Tagajärjeks on, et maksukohus üle külvatud on kaebustega. Ei tohi mitte alati eeldusest väljaminna, et kõik maksualused on petised. Viimaseid leidus ja leidub ikka ning nende tarvis on valitsusvõimul nuhtlusseadus. Tõsiasi, et kelmust tehakse, ei anna veel põhjust iga maksualuse tuluteadete juures apriori kahelda. Selle vastu tõstab maksja protesti, samuti kui ümberpöörduvalt protestivad valitsusvõim ja asutused, kui neid süüdistatakse ülisuures fiskalismis.

Tulumaksu määravate revisjoni ja kontrolli teostavate ning vaidlusküsimuste lahendajate tulumaksu asutuste sihid ja ülesanded oleksid sellega: esiteks, kaasaadata maksumoraali tõstmiseks, kodanikke kasvatada õiglasele kohusetäitmisele, nende õigusi kaitsta, teiseks ka riigi õiguste ja huvide eest valvel olla, hoidudes langemast sellesse, mida nimetatakse „fiskaliteediks“. Mil määral vastab nüüd 1920 a. 12. aprilli seadus neile nõuetele?

(Järgneb.)

Prof. Dr. Édvard Berendts.

Õigusteaduse oskussõnad.

F. Karlson.

Vaba Eesti on õiguslik riik, vähemalt on tal hea tahtmine seda olla. Kõik seesuguse riigi eluavaldused põhjenevad seaduste peal. Sajad seadused on sel lühikesel ajal ilmunud, kui Eesti iseseisvat elu elama hakkas, nende hulgas terve rida põhjaneva tähtsusega, nagu riigi põhiseadus, maa-seadus, riigikogu valimise seadus, teoksil on suured tööd, nagu kriminaal- ja tsiviilseaduste koodeksid.

Arusaadav, kui tähtsad on praegusel arenemisejärgul oskussõnad. Eesti ülikool oma õigusteaduse-fakulteediga, kohtud, terve riigi valitsemise aparaat, seadusandlised kogud, sõjavägi, omavalitsuse-asutused — kõik tarvitavad õigusteaduse oskussõnu, ja kui vastavaid ei leidu, või ei teata, siis luuakse neid. Et seda haruldast rasket loomistööd korraldada ja õigeste roobastesse juhtida, peab see töö kindlatesse kätte koondatama, teda kõigekülgselt sõelutama ja ta siis jälle peale puhastusprotsessi avalikkuse ette kantama, et vastavaid arvustuslisi arvamisid välja kutsuda, tehtud tööd uuesti läbi kaaluda ja siis juba lõplikult need oskussõnad ära määrata. Õigusteadlaste Selts Tartus püüab kokkukõlas kõigi teiste samasihiliste seltsidega Eestis kõik teha, mis võimalik, et seda tööd kindlasti korraldada, fikseerida ja süstematiseerida, ning kuukiri „Õigus“ tahab olla peale muu ka selle töö organiks.

Sel puhul peab tänuga meele tule-tama kõike seda suurt tööd mis oskussõnade loomises juba ära on tehtud, kõige pealt põhjanevat tööd meie õigusteaduse-keele ajaloos, „Kohtu seadusi“, mis 1882. aastal Peterburis trükkis ilmunud ja mille loomise tööst peale teiste ka praegune rahaminister härra Vares ja usuteaduse professor

Tiisik osa võtsid, siis mitmeid teisi töid härrade Aani, Pätsi, Lõo ja teiste sulest. Kuid kõike seda tehtud tööd tuleb arvustades hinnata ning paljudi ümber luua, välja minnes praeguse õigus- ja keeleteaduse seisukohast.

Allpool olev töö materiaalse kriminaalseaduse vallast tahab olla esimene katse selles sihis; sellele peavad loomulikult järgnema oskussõnad tsiviil- ja kriminaalkohtu korrast ning materiaalsest tsiviilseadusest, administratiiv- ja riigiõiguse alalt jne.

Lõpuks paar sõna järgneva töö tekkinise loost. Kohtuministerium, kelle korraldusel Uus Nuhtlusseadustik tõlgiti, saatis selle tõlke enne trükki toimetamist ühes temast väljakirjutatud oskussõnadega mitmele asjast huvitatud asutusele läbivaatamiseks ja arvustuseks. Ka Õigusteadlaste Selts Tartus asutas selleks tööks oskussõnade komisjoni, millesse kuulub hulk õigusteadlasi mitmesuguselt tegevusalalt. See komisjon pühendas tööle hulga koosolekuid, selle juures mitmeti kohtuministeriumi poolt saadetud töö raamidest välja minnes, seda muutes ja täiendades. Komisjoni töö ei pretendeeri täielikkuse peale, ta ootab ja loodab, et asjast huvitatud üle maa temale oma nõu ja jõuga appi tuleksid. Praktilistel põhjustel sõnade tarvitajate hõlbustuseks ilmuvad need venekeelsete oskussõnade tõlkena. Kui kõik õigusteaduse valda kuuluvad oskussõnad läbi on töötatud, kavatseb selts need siis juba süstematiseerida ja eesti tähestiku järele korraldatuna iseraamatuna ilmuda lasta. Iseäranis suurt tänu võlgneb Selts kõige selle töö juures keeleteadlastele, Eesti Kirjanduse Seltsi teaduslisele sekretäärile härra Veskile, kes hakatusest lõpuni komisjoni tööd kaasa tegi, seda keeleteaduse seisukohast üiendades, seletades ja arendades.

Lõpuks palun oskussõnade komisjoni nimel, kes õigusteadlaste seltsi peakoosoleku määruse põhjal oma tööd jätkab, kuni ülemaltähen datud eesmärk — terve õigusteaduse oskussõnastik luua kätte on saadud, ka kõiki neid asutusi või isikuid, kes sellest loomistööst huvitatud, oma arvustuslisi märkusi või muid sooviva valdusi saata komisjoni sekretääri, notarius Kristelsteini kätte Tartu, Rütli tän. nr. 4.

Nuhtlusseadustiku oskussõnad.

A.

Анархія — korralagedus, anarkia
арестъ — arest
аукционъ — oksjon

B.

Балансъ — bilans
балласть — ballast
банкротство — pankrott, maksujõuetus
бездѣйствіе власти — võimu tegevusetus
беспорядокъ — korratus
безчинство — ulakus
бечевникъ — veorada
благопристойность — siivus (om. -se)¹⁾
благопристойный — siivus (om. siivsa)
благосостояніе — heaolu, jõukus
бродяга — hulkur
бродяжество — hulkurus²⁾
буйство — määratsemine, määratsus³⁾
бунтъ — mäss
буреломный — tormimurtud

B.

Валежное дерево — rädipuu, lamapuu
вербованіе — väkkevõte (om. -tte),
väkkevõtmine (sõjaväelistest); kub-
lamine, kublamus (naisterahvaste
kauplemine lõbumajasse), kauple-
mine (millekski, kellekski)

¹⁾ Vaata juurelisatud „Tähen dused“.

весьма тяжкій — ülliraske
 вещественное доказательство — asitõendus⁴⁾
 взрывъ — plahvatus
 взятка — altkäemaks
 взяточничество — altkäemaksu võtmine, altkäemaksu võte (om. -tte)
 видъ на жительство — pass
 виды виновности — süüdluse liigid
 виновность — süüdlus
 владѣніе — valdus
 вибненіе — süüksarvamine, -arve
 вмѣняемость — süüdivus⁵⁾
 вмѣняемый — süüdiv
 водопроводъ — veevärk; veetoru
 возбуждать — õhutama, kihutama
 возбужденіе — ärevus, õhutus
 возбужденіе дѣла — asja algatamine, asja algatus
 возстаніе — mäss, mässutõstmine, mässutõste
 возстановленіе — ennistamine, ennistus⁶⁾
 воровство — vargus
 восходящій родственникъ — ülenev sugulane
 вызывное производство — kohtukutse-toimetus
 выемка — äravõtmine, äravõte (om. -tte)
 вымогательство — väljapigistamine, -stus
 вынужденіе (чего) — väljasundimine, -ndus
 выпускъ въ обращеніе — käimapanemine, käimapanek
 вѣроисповѣданіе — usutunnistus

Г.

Гербъ — vapp
 глава — pea, peatükk
 горная подать — kaevandusmaks
 государственное спокойствіе — riigi rahu
 гражданское состояніе — kodanline seis

Д.

Давность — igamine, igamus⁷⁾
 двоеженство — kaksikabielu
 двойникъ (въ книжкахъ) — teisik
 дѣйствиe — maksvus; дѣйствиe закона — seaduse maksvus
 денежная пеня, денежное взысканіе — rahatrahv
 депеша — kiirteade
 договоръ — leping, sobing⁹⁾
 дознаніе — eelkuulamine, eelkuulamus⁸⁾
 должностное лицо — ametlik isik
 должностное преступленіе — ametialane kuritegu
 должность — amet
 домогатель — taotleja¹⁰⁾
 домогательство — taotlemine, taotlus
 донесеніе — teadaanne, ettekanne
 донось — võrdamine, võrdus
 доносительство — salakaebamine
 дряхлость — raukus¹²⁾
 дуэль — kahevõitlus
 дѣвственность — neitsilikkus

Ж.

Жестокое обращеніе — julm ümberkäimine
 жестокость — julmus
 жестокий — julm¹³⁾

З.

Завѣдомо — teadvalt
 завѣдывающій — juht, ülem, juhataja
 завладѣніе — valdamine
 задержаніе — kinnivõtmine, kinnivõte (om. -tte), kinnipidamine
 заемъ — võlg
 заемщикъ — võlguvõtja
 заимодавецъ — võlguandja, võlauskuja
 закладъ — pant
 закладный листъ — pantkiri
 заключеніе (гдѣ) — kinnihoidmine, kinnihoid (-hoiu); заключеніе въ исправительномъ домѣ, крѣпости, тюрьмѣ — kinnihoidmine, -hoid
 парандусмаjas, kindluses, türmis

заключение (туда) — kinnipanemine, kinnipanek
заключение сделки — toimingu tegemine; сделка юридическая — juriidiline toiming
залогъ — kautsjon
замяна — asendamine (asemelepanemine), asendus (asemelepanek), ümbervahetamine, ümbervahetus
запальчивость — ägedus
запоры — lukutused
засада — varitsuskoht
засвидѣтельствоваие — tõestamine, -stus
застава — valdas (-ta), tõkkepuu¹⁴
захватъ — haaramine, haare (-de)
зачетъ — sissearvamine, sissearve
злой умысль — kuri tahtvus, kuri taht (om. -hu)
злоумышленный — kuritahtlik
злоумышленность — kuritahtlikkus
злоупотребление властью — võimu kuritarvitamine, -tus

И.

Издѣлие — tehtus, saadus
измяна — äraandmine, äraanne
инородцы — muulased
искажение — moonutamine, moonutus
исправительный домъ — parandusmaja

К.

Казна — fisk, kroonu
казнить — hukkama
казнь — hukkamine
канительное производство — kantillitõöstus
каторга — sunnitöö
качество — sugus¹⁵
кладъ — peitevara, aare (-de)¹⁶
клевета — laimamine, laim
количество — paljus
контрабанда — salakaup
кораблекрушение — laeva hukkumine, hukk
корыстное побуждение — omakasu kihv

кранъ — tõstevinn
кровосмѣшение — veresegamine, -segamus
крушение — hukkumine, hukk, (laevadest); крушение поезда — rongiõnnetus
крѣпкіе напитки — kanged joogid, vägijoogid
крѣпость — kindlus (kui karistuskoht)
купчая крѣпость — ostu kinnitusakt

Л.

Легковоспламеняющіяся вещества — kergesti süttivad ained
легкомыслие — kergemeelsus
личный наемъ — teenistus; договоръ личного найма — teenistusering
лишение жизни — surmamine, eikaotus
лишение свободы — vabaduse kaotus, vabaduse võtmine, -võte (om. -ite)¹⁷
любодѣяіііе — suguline kokkuelamine
любострастныя дѣйствія — kiimaled teod
лоцманъ — loots

М.

Малолѣтство — lapseeasus
масса — hulk
мошеничество — kelmus
мужеложство — pederastia
мяна — vahetus
мяра пресѣченія — takistus-abinõu¹⁸

Н.

Набать — hädakell
надзоръ — valve
надругательство — pilamine, pilamus
надругаться — pilama
наказаніе — nuhtlus, karistus; скала наказаній — karistuste astmik
наказуемая угроза — karistatav, nuheldav ähvardus
наказуемость — karistusvus, karistatavus, nuheldavus¹⁹

насиліе надъ личностью — vägivald
 isiku kallal
 насѣчка — täke
 небрежность — hooletus
 невинность — süütus²⁰⁾
 невмѣненіе — süüksarvamatus
 невмѣняемость — süüdimatus
 невмѣняемый — süüdimatu
 незавѣдомо — teadmata
 незамужняя — vallaline
 необитаемость — elutamatus
 необитаемый — elutamatu, elutu
 (необитаемый домъ — elutu maja
 домъ необитаемъ — maja on elu-
 tamatu)
 необходимая оборона — hädakaitse
 необходимый ainulik, hädatarvilik
 неосторожность — ettevaatamatus
 неосуществленіе — teostamatus
 непотребство — liiderlikkus
 несовершеннолѣтіе — alaeasus
 несоразмѣрный — määrakohatu
 несостоятельность — maksujõuetus
 неустойка — tagatis
 нечистоты — sopp, roe (om. rooja)
 нисходящій родственникъ — alanev
 sugulane

О.

Обида — auhaavamine
 обитаемость — elutavus
 обитаемый — elutav, elu = (обитаемый
 домъ — elumaja, -hoone, домъ
 обитаемъ — maja on elutav)
 обманъ — pettus
 обнародованіе — väljakuulutamine,
 väljakuulutus
 оборона — kaitsmine, kaitse
 обращеніе — käivus; ümberkäimine
 общее заключеніе — ühisvangistus
 общественный — seltskondlik
 общество — ühing (Verein), selts
 (Gesellschaft)
 обычай — komme
 обязательное постановленіе — sund-
 määrus²¹⁾
 оговорка — õiendus

одиночное заключеніе — üksikvan-
 gistus
 окольные люди — ümbruselanikud
 опозореніе — laimamine, laim
 опредѣленіе — määrus
 орудіе — riist
 освидѣтельствованіе — läbivaata-
 mine, läbivaatus,
 оскорбленіе — teotamine, teotus
 осмотръ — ülevaatamine, ülevaatus
 осуществимость — teostatavus, teos-
 tuvus
 осуществленіе — teostamine, teostus
 осуществлять — teostama
 осуществляться — teostuma
 отбываніе наказанія — karistuse
 kandmine, -kanne (om. -de)
 отзывъ (на заочное рѣшеніе) — kaja
 отзывъ (о лицѣ) — arvamiseavaldus
 (isiku kohta)

П.

пеня — viivitustrahv; пеня (денеж-
 ная) — rahatrahv
 передача — kätte-, edasiandmine,
 -anne (om. -de)
 передѣлка — ümbertegemine, ümber-
 tehe (om. -tehte)
 плодъ (женщины) — ihuvili
 побужденіе — kihu
 поврежденіе — rikkumine, rike
 подвижной составъ — liikuv mater-
 jaal
 подговоръ — avatlemine, avatlus
 подѣлка — järeletegemine, järeletehe
 (om. -tehte)
 поджогъ — sütitamine, sütitus
 подкинутый ребенокъ — heitlaps
 подкупъ — äraostmine, äraost (om. -tu)
 подлогъ — võltsimine, võltse
 подписка (на что) — ettetellimine,
 -tellimus
 подписка (на чемъ) — allakirjutamine,
 allakirjutus
 подрывъ кредита — krediidi halva-
 mine, halve
 подрядчикъ — töövõtja

подрядъ — töövõte
подставное лицо — väärisik
подстрекательство — ässitamine, ässitus
покушение — katse
полномочіе — volitus
пользование — kasutamine, kasutus
помѣщать — asetama
поношение — sõimamine, sõim; по-
ношение вѣры — usu teotamine,
teotus
попустительство — mittetakistamine,
-stus, sündidalaskmine, -lase (om.
-ske)
поручать — käsundama
порученіе — käsund²²)
порядокъ управленія — valitsemis-
kord
пособникъ — kaasaitaja
пособничество — kaasaitamine, kaas-
aide (om. -te)
поставка — hange (om. -ke)²³)
постановленіе — määrus
потворство — mõõndus²⁴)
потворствованіе — mõõnmine
потворствовать — mõõnma
потерпѣвшій — kahjusaaja
потопленіе — uputamine
потопъ — uputus
потрава — söövitamine, söövitus²⁵)
потравить — söövitama
похитить — ära kiskuma
похищеніе — ärakiskumine, ärakise
(om. -ske)
правительственный — valitsus
право — õigus
правосудіе — õigusmõistmine, õigus-
mõist (om. -tu)
праздность — laisklemine, laiskus
праздноштаніе — logelemine, logelus
превышеніе власти — võimu liialdus
предписаніе — ettekirjutus
предписывать — ette kirjutama
представленіе — esitlemine, esitlus
представлять — esitlema
предупрежденіе — ärahoidmine, ära-
hoie (om. hoide)

прекращеніе — äralõpetamine, ära-
lõpetus
прелюбодѣяніе — abielurikkumine,
abielurike (om. -kke)
преслѣдованіе — jälgimine, jälgimus
преступленіе — kuritegu
преступленіе по службѣ — ameti-
alaline kuritegu
преступникъ — kuritegija
преступное дѣяніе — üleastumine,
üleaste
преступность — kuritegelikkus (sise-
mine kriteerium, mis teatavat tegu
kui kuritegu iseloomustab); kuri-
tegevus (kuritegelikkude nähtuste
kokkuvõte)
преступный — kuriteoline (teatavasse
kuriteosse puutuv); kuritegelik (oma-
dussõna kuritegelikkusele); kuritege-
vusline (omadussõna kuritegevusest)
пресѣченіе — takistamine, takistus
привычка — harjumus
приговоръ суда — kohtumõist (om.
mõistu)
приготовленіе — ettevalmistamine,
ettevalmistus
пригультный — ula
признавать — tunnustama²⁶)
приказчикъ — toimar, sooritaja, sell
приказъ — käsk
приказывать — käskima
примѣнять — tarvitama
принадлежать — kuuluma
принадлежность — kuulumus, ma-
nus²⁷)
приспособлять — kohastama
приспособляться — kohastuma, koha-
nema
присяжный засѣдатель — vandekoh-
tunik
притонъ — urgas
пріобрѣтеніе — omandamine, omandus
произведеніе — toode
производство — tootmine, toodang
промысль — kutsetöö
промышленность — tööstus
проступокъ — väärtegu

профессия — elukutse
публикация — kuulutus
пути сообщения — liikimisteed²⁹⁾

P.

Работный домъ — töömaja
разбой — röövimine, rööve
раздражение — ärritamine, ärritus
разносная торговля — kandekauplus
разстраивать — raamama (дѣла раз-
строены — asjad on raamas)
разстраивается — raamuma
разстройство (дѣль) — raamus²⁹⁾
распоряжаться — käsutama (kedagi,
millegi üle)
распоряжение — käsutamine, käsutus
распространение — levitamine, levitus³⁰⁾
распространять — levitama
распространяться — levima
растление — neitsirike (om. -kke)
расточение — pillamine, pillamus
(oma vara kohta)
расточитель — pillaja
расточительность — pillavus
растрата — raiskamine, raise (raiske)
(võõra vara kohta)
резолуция — otsustus
ростовщикъ — liigkasuvõtja
ростовщичество — liigkasuvõtmine,
liigkasuvõtte (om. -tte)
руда — ärts
рѣшение о виновности — vandekoh-
tunikude väit (om. väidu) verdikt
рѣшение суда — kohtuotsus

S.

Самоуправство — omavoli
сборище — (rahva) sumb (om. summa)
сводничество — paaritamine, paaritus
свойственникъ — hõim (om. hõimu),
hõimlane
свойство — omus, omadus
свойствó — hõimlus
свѣдущее лицо — asjatundja
сдѣлка — toiming³¹⁾
сильнодѣйствующія вещества — kan-
gemõjulised ained
скопище — rahva rüsing

скопленіе народа — rahva rüsimine
скопщество — skoptsism
скрѣпа — kinnitus
служащій — teenija, ametnik
служба — amet, teenistus³²⁾
служебная подчиненность — teenis-
tuse alistuvus, ameti alistuvus³³⁾
служебное положеніе — ameti seis,
teenistusseis
служебный проступокъ — teenistus-
alane väärtegu, ametialane väärtegu
служитель — teener
смута — rahutus
совокупность — koostus
снисхождение — armulikkus
сознаніе (вины) — süütunnistamine,
süütunnistus
сообщеніе — teatamine, edasiandmine;
ühenduses seismine, ühendusesseis
(-su); teade, edasianne
сообщество (преступное) — mest
(om. mesti)³⁴⁾
сообщникъ (преступный) — mestiline
сооруженіе — ehitus
соразмѣрный — määrakohane
соучастіе — kaasosavõtmine, kaas-
osavõte
соучастникъ — kaasosaline, kaaslane
сплавъ — parvetamine, parvetus
справка — teatis (давать справку —
teatama, teatist andma; справляться,
получить справку — teatuma, tea-
tist saama³⁵⁾)
ссуда — laen

ссылаться — toetuma
ссылка (куда) — saatmine, saade (-te)
ссылка (на что) — toetis; toetumine,
toetumus
стачка — tõrkumine, tõrge,

T.

Товарищество — ühisus
тождество — samasus
торги — oksjon, enamprakkumine, vä-
hemprakkumine; публичные торги —
avalik oksjon
торжественный — pidulik

травление — purõtamine, pealeässi-
tamine

тунейдство — päevavargus

тунейдъ — päevavaras

тѣлесное повреждение — keharikku-
mine, keharike

тюрьма — türm

тяжкое преступление — raske kuri-
tegu

тяжкое и весьма тяжкое тѣлесное
повреждение — raske ja üliraske
keharike

У.

Убийство — tapmine, tape (om. tappe)

увѣче — kehavigastus

уголовное преслѣдование — krimi-
naaljälgimine, -jalgimus

уголовное уложение — nuhtlussea-
dustik³⁶)

уголовный законъ — nuhtlus-, krimi-
naalseadus

удаление отъ должности — ametist
taandamine

удостоверение — tõendamine, tõen-
dus, tunnistus

укрываетельство — varjamine, varja-
mus

уложение (законовъ) — seadustik

умысль — tahtvus, taht (om. tahu)

умышленно — tahtlikult, tahtvusega,
meelega, meeledid, tahtvalt

умышленность — tahtlikkus

умышленный — tahtlik

условное досрочное освобождение —
tingimisi ennetähtaegne vabastamine,
-stus

условное осуждение — tingimisi süü-
dimõistmine, süüdimõist (om. tu)

устранение отъ должности — ametist
kõrvaldamine, -ldus

участіе — osavõtmine, osavõte,

участникъ — osaline, osavõtja

учетъ — arvelseis

Х.

Ходатайство — palve

холостой — vallaline

хулиганство — ulakus

хулиганъ — ulak

Ц.

Цвѣтные камни — värvilised kivid

цѣнные знаки — väärtmärgid

Ч.

Часовой — tunnimees

членовредительство — liikmevigastus

Ш.

Шайка — salk

шумъ — müra

Я.

Явка съ повинною — oma süü tun-
nistusele ilmutamine.

Täendusused Nuhtlusseadustiku juure.

1) siivus — Viedemanni sõnaraama-
tust; ka Aaviku Uute sõnade sõnastikus.
Soome keeli siivus.

2) hulkurus — on selsamal kombel
tuletatud sõnast hulkur, nagu põdurus, kidu-
rus sõnadest põdur, kidur jne.

3) määratsemine, määratsus. Mõlematel
sõnadel on oma eritähendus: „määratsemine“
kui tegevus, „määratsus“ kui selle tegevuse
saadus. Sedasama tuleb tähelepanna ka
kõige teiste sõnade juures, kus kahesugu-
seid, ainult lõppude poolest erinevaid vorme
on tarvitatud.

4) asitõendus — nominatiivne liitumine:
asi, mis ise on tõenduseks, tuletatud nagu
raudnael, juurvili jne. Siitamaani tarvitusel
olev „asjalik tõendus“ on väärsünnitus,
tõlge vene keelest.

5) süüdivus. Tarvitusel olev sõna „süü-
võime“ on ebaloogiline ja mõttetu. Süüdivus
on tuletatud sõnast „süüdima“ = süüdlaseks,
süüdistatavaks saama, süüd oma peale võtma;
süüdivus tähendab seega omadust süüdistus-
võimeline olla, võimet süüd oma kanda võtta.

6) ennistus (sõnast „endine“) — oleks
häälikseadusliselt õige vorm senise „endist-
tuse“ asemele.

7) igamine. Sõnal „aegumine“, mis
ka tarvitusel, on teine tähendus: aja jooksul
halvaks minemine (Viedemann).

8) eelkuulamine. Tarvitusel olev sõna „juurdlus“ on ebakohane. Juurdlema tähendab põhjani, juurteni läbi uurima, läbi kaaluma, sügavalt, põhjalikult järele mõtlema.

9) sobing. See sõna vastab rohkem sõnale „договоръ“, kuna leping sõnast leppima õiguse pärast „мировая сдѣлка“ tähendab.

10) taotleja — taotlema = püüdma kätte saada, kätte tahtma, millegi poole püüdma (Viedemann, Aavik).

12) raukus = rauganõtrus (Viedemann).

13) julm = vali, halastamata, metsik (v. Aavik). Soome keeli julma.

14) valdas (Viedemann).

15) sugus — tuletatud tüvest „sugu“ ses tähenduses, nagu see esineb sõnus seesugune, mis-sugune jne.

16) aare — Soome keeli aarre.

17) vabaduse kaotus, vabaduse võte. Mõlematel eritähendus; Vene keeles puudub vastav vahetegemine sõnas endas.

18) takistus - abinõu. „Katkestamise-abinõu“, mis ka tarvitusel, on otsekohene tõlge Vene keelest, kuid ebakohane, kuna takistus-abinõu asja sisule mõtteliselt enam vastab.

19) karistuvus, -tatavus, kumbki eritähendusega: esimene intransitiivne tegeviku, teine transitiivse tehtaviku vorm.

20) süütus. Tarvitusel olev vorm „süütaks“ ei ole soovitatav.

21) sundmäärus. Vaata tähendus 3.

22) käsund, midagi käsutaolist (tuletatud niisuguste sõnade eeskujul nagu: isand, emand, soend).

23) hange — soomekeelsest sõnast hankkia = muretsema, soetama, nõutama (v. Aavik).

24) mõõndus, mõõnma — soomekeelsest myöntää = järele andma, nõus olema (v. Aavik).

25) söövitamine. Tehtavikuvorm sõnast sööbima = söödama, toiduna maitsav, tarvitav olema (näit. toit ei sööbi); analoogiliselt teel on tekkinud sõnast jooma — joobuma. Komisjonis oli ka ettepanud sõna „söötsõtkē“ ehk „sõtkesõöt“.

26) tunnustama. Mitte vahetada sõnaga tunnistama = tunnistust andma.

27) manus. Tuletatud tartukeelsest tüvest „manu“, millest on arendatud muu seas ka kõnekäänd: elud ja manud (Viedemann: Wohn- und Nebengebäuden). Tar-

vitusel olevad sõnad: päraltolemine, päraldus on ebasoovitavad; esimene liig pikk, teine saamatult tuletatud.

28) liikimisteed — tuletatud Saaremaa! tarvitavast sõnast liikima = läbi käima. On ka ettepanek „liikumisteed“, mis teiselt poolt mõiste: „пути движения“ äratähen- damiseks jätta on arvatud.

29) raamus—Viedemanni järele („maad on raamas“).

30) levitamine — Soome keelest levittää = laiale laotama (v. Aavik). Soovitavam kahetüvelise pika sõna „laialelaotamine“ asemele.

31) toiming — tüvest, millest on pärit sõnad toime panema, toimima jne. (võrdle ühing, toodang jne.).

32) amet, teenistus. Mõlemad eritähendusega, kuna vene keel sõnas vahet ei tee. Sama tähendus maksab ka teiste samatüveliste sõnade kohta.

33) alistuvus. Alistuma (soome keeli alistna) = end alla andma, seadma.

34) mest — Viedemann.

35) teatis. Tarvitusel olev sõna „õien- dus“ tähendab muud. Vaata (оговорка).

36) seadustik = seaduste kogu (nagu sõnastik = sõnade kogu).

Prantsuse kogukondade tee- tegemise-kohustusest.

Peale kõige muu, mis põhjaliku muutuse alla tuleb, on ka Eesti teetegemise kohustus oma murdepunktil. Teed on meil üsna korrast ära läinud, sellepärast oleks pidanud uue teetegemise-korralduse loomise peale kõige suuremat rõhku pandama. Kahjuks ei ole seda sündinud. Kuigi teedeministeeriumi poolt uus teedeseadus Asutavasse Kogusse juba kevade poole talve ära anti, ei leidnud omavalitsuse komisjon, kuhu ta läbi harutada anti; ta sisseantud kujul mitte vastuvõetava olevat, sest et projektis Lääne-Euroopa kogemusi sugugi arvesse ei olnud võetud, isegi oma kodumaa teedekorralduse asjus tehtud eeltöid ei näidanud tema autor kõiki tundvat. Sellepärast jät-

tis omavalitsuse-komisjon teedeseaduse projekti harutamise pooleli, kuigi ta tema rutulisust kõigiti tunnistas, ja tegi nende ridade kirjutajale ülesandeks katsuda esimeses joones Prantsuse ja Saksa kogukondade teetegemise-korralduse kohta materjaali muretseda. Kahjuks on senini ainult Prantsuse sellekohaste seaduste tekstid päralt jõudnud, mille sisuga lugejaid allpool tahan tutvustada, sest nad avavad väljavaateid ühe meie põlevama päevamure kohta.

Prantsuse maanteed, mille all ma üleüldse kõiki teesid, peale raud- ja vee- teede, mõistan, jagunevad järgmistesse klassidesse: rahvuslised teed (*routes nationales*), departemangu teed (*routes départementales*) ja kommunaalteed (*chemins ruraux et vicinaux*). Peale selle on veel uulitsad (*roues*), kindluse teed (*roues militaires*), sõja teed (*voies stratégiques*), raudtee jaamade juure viivad teed (*avenues d'accès des gares*) jne.

Rahvuslised ja departemangu teed käivad nõndanimetatud teede ja sildade peavalitsuse alla (*Service des Ponts et Chaussées*) muud nimetatud teed, peale kogukondlike teede, mitmesuguste esiametkondade alla. Käesoleval juhtumisel jätame aga kõik muud teed kõrvale ja vaatleme ainult kogukondlike teede tegemist.

Kommunaalteed (*chemins ruraux et vicinaux*) jaotatakse oma vahel veel liikidesse: külateed (*chemins ruraux*) harilikud kommunaalteed (*chemins vicinaux ordinaires*), üleüldise tähtsusega teed (*chemins d'intérêt commun*) ja suure liikumisega teed (*chemins de grande communication*).

Mis üleüldse Prantsuse maanteede klassifikatsioonisse puutub, siis võib juba klasside nimetusest näha, et teede liigitamine sünnib liikumise ulatuslise iseloomu põhjal, välja arvatud mõned

eriliigid, näit. strateegilised teed. Liikumise tähtsuse järele on korraldatud tee laius, harilikkudel kommunaalteedel 6 meetrit ilma kraavideta, üleüldise tähtsusega ja suure liikumisega teedel 8 meetrit) ja teede korrashoidmise baasis (näit.: külateesid ja harilisi kommunaalteid peavad korras kohalikud kogukonnad, kuna suure liikumisega teede korrashoidmiseks depardemangu kassast toetust antakse), niisama korraldavad ja järelvalve-asutused (harilikkude kommunaalteede ja külateede eest hoolitsevad kogukonnad kogukonnavanemaga (*mairie*) eesotsas, üleüldise tähtsusega ja suure liikumisega teede üle otsustab lõpulikult prefekt (kuberner) ühes departemangu nõukoguga (*conseil général*) jne. Kuid see olgu möödaminnes. Mis meid käesoleval korral eraldi huvitab, on teede tegemise kohustuse kandmine elanikkude poolt ja teetegemise tehniline korraldus.

Prantsuse kogukondade teetegemise praegune korraldus sai oma aluse 1824. aasta 28. juuli seadusega, mis osalt senini maksab. 1836. aasta 21. mai seadusega muudeti ta suurelt osalt ära, misjuures põhimõtted alale jäid, nii et uuenduse ülesandeks peajasjalikult 1824. aasta seaduse parem tehniline väljatöötamine ja täiendamine oli. 1836. aasta 21. mai seadus on praegu maksev. Prantsuse kogukondliku teedekohustusesse puutuvad määrused on kokku võetud 1870. a. 6. detsembri „Üleüldises juhatuskirjas“ (*Instruction générale sur le service des chemins vicinaux*), mis peenusteni läheb. Eraldi seisab 1881. aasta 20. augusti külateede seadus (*Loi relative au Code rural*), mis põhijoontes 1836. a. 21. mai seadusega ühte läheb. Viimase seaduse sisu on lühidalt järgmine.

Kogukonnad on kohustatud kõigi

seaduslikult kogukonnateedeks tunnistatud teede korrashoidmise eest hoolitsema. Kui selleks harilikka sissetulekuid ei jätaku, on kogukondadel õigus elanikkudele naturaalkohustusi peale panna, kuni kolme tööpäevani aastas, ehk jälle kuni viie santiimini iga nelja Prantsuse otsekohele maksu (maamaks, isiklik liikuva varanduse maks, ukse ja akna maks, patendimaks) frangi pealt lisamaksu võtta. Tarvilisel korral võib mõlemaid määrata. . .

Naturaalkohustuse alla isiklikult käib iga meestesoo tööväimeline, mitte alla 18 ja üle 60 aasta vana isik, elukutse peale vaatamata, kes otsekohele maksu maksjate nimekirja üles on võetud. Peale selle on iga perekonna pea ja majanduslike ettevõtte juhataja teetegemise kohustusline oma meestesoo tööväimeliste 18—60 a. vana perekonna-liigete ja teenijate eest, niisama iga sõidu ja veovankri ja eraldi nende sõidu-ja veoloomade eest, mis tal rohkem olemas, kui tal oma sõidu-ja veoriistade ette rakendamiseks tarvis, välja arvatud tapaloomad ja edasimüümiseks ostetud loomad.

Ka Riigi ettevõtted käivad teedekohustuse alla.

Isiklik naturaalkohustuse täitmine ei ole sunduslik, vaid igaüks võib omale asemiku palgata ehk iga aasta kindlaksmääratava hinna iga määratud tööpäeva eest ära maksa.

Kõne all olevaid kogukondlikka sissetulekuid võib nii hästi uute teede tegemise kui ka teede korrashoidmise peale tarvitada.

Suure liikumisega teed on prefekti ja departemangu nõukogu (*conseil général*) korraldada, kes nende peale ülemaltähendatud erisantiimidest $\frac{2}{3}$ ja kolmest tööpäevast kaks võivad ära tarvitada. Peale selle võivad departemangu nõukogud teedetegemiseks

omalt poolt kuni 10 erisantiimi aastas määrata.

Kui mingisugused ettevõtted, olgu need eraisikute või riigi omad, kogukonna teesid erakorraliselt kulutavad, on nad kohustatud teede korraldamiseks erakorralist maksu maksma, vastavalt nende poolt toimepandud teede kulutusele, mis mõlemapoolse eksperitiisi põhjal prefekti nõukogu poolt iga aasta kindlaks määratakse. Maksu asemel võib kohustusline asutus ka teed parandada.

Maa teede alla ja teematerjaali võtmise kohad võõrandatakse sunduslikult, iseäralise hindamiskomisjoni poolt määratud tasu eest.

Teede klassifikatsioon kuulub lõpulikult departemangu nõukogu või mupiirkonda, ettepanekuid selleks teha võivad kogukonna- ja ringkonna nõukogud (*conseils municipaux et d'arrondissement*) ning prefekt.

Teetegemise-tööde juhatus ja järelvalve on nõndanimetatud teedeametnikkude (*agents voyers*) käes, keda prefekt nimetab. Kõige alam on kantoni teedeametnik (*agent voyer cantonal*), tema üle ringkonna ametnik (*agent voyer d'arrondissement*), siis departemangu insener (*agent voyer en chef*). Kõikvõimeline mees ka teede asjus on aga Prantsusmaal prefekt. Lausa imestamise väärt, mis tema kõik ei pea võima.

Teede ehitamine ja korrashoidmine on järgmiselt korraldatud.

Uue tee ehitamise puhul tehakse kõige pealt tee plaan, millele nivelleerimise ja maapinna uurimise andmed juure lisatakse. Peale selle küsitakse avaliku väljakuulutamise läbi tee ehitamise kohta ka elanikkude arvamist. Kõik see materjal saadetakse peale kogukonna nõukogus läbiharutamist kas departemangu nõukogule (suure liikumisega ja üieüldise tähtsusega

teede kavatsuse puhul) ehk departemangu komisjonile (departemangu nõukogu poolt valitud pool nõuandev, pool täidesaatev asutus prefekti juures), kes lõpuotsuse teevad, s. o. tee sihi ja laiuse ning kogukondade kohustused ära määravad.

Tarvitusel oleva teedevõrgu jaoks peab neid korras hoidvatel asutustel plaan olema, mille põhjal eelarve kokku seatakse. Eelarve ja teede seisukorra kohta küsitakse enue eelarve kinnitamisest elanikkude arvamist.

Töö tehakse mitmet viisi: antakse enampakkumise teel välja, antakse välja administratsiooni heaksarvamise järele või tehakse ametnikkude järelvalve all kohustusliste poolt. Kui päeviti teha tuleb, siis kontrolleeritakse päevatöölisi keskmise töölise võimise seisukohalt. Tükitöö määratakse samalt seisukohalt välja minnes. Leitakse tüki- kui ka päevatöö juures, et töö tagajärjed keskmise töölise võimistele ei vasta, tehakse selle kohta järelvaataja ametniku poolt protokoll ja töö tegijaid ei vabastata nende kohustusest lõpulikult enne, kui töö korralikult on tehtud.

Teede korrashoidmise jaoks võib ka alalisi töömehi (*cantonniers*) palgata, mis kogukonnavanema ehk prefekti võimupiirkonda käib.

Töökohustusliste kohta 1836. a. 21. mai seaduse järele seatakse iseäralised nimekirjad kokku, mis nelja aasta peale maksavad on, kuid mida iga aasta parandatakse. Nendes nimekirjades on ära tähendatud, iga iseisva töö-kohustuslike kohta iseäraldi, kui palju tal perekonna-liikmeid, teenijaid ja loomi on, kes kohustuse alla käivad. Iga aasta kindlaksmääratud ajal antakse kohustuslistele võimalus teatada, kas nad tööga oma kohustust tahavad täita või raha maksavad. Kes teateid ei anna, loetakse rahaga maksa

soovijaks. Tööpäeva hind määratakse iga aasta kindlaks, niisama tüki- ja päevatöö vahetõõ, nii et päevade asemel soovi järele tükitööd võib teha.

Teetegemise aeg kuulutatakse iga aasta kogukonnavanema (*maire*) ehk prefekti poolt välja.

Teetegemise ülemjuhatus on departemangu inseneri (*agent voyer en chef*) hooleks, kelle käsu alla kõik alamad ametnikud käivad.

Prantsuse teesid tehakse praeguseeni veel tähtsalt osalt naturaalkohustuse abil. 1900. aastal, näituseks, tehti teed veel 35.389 kogukonnas naturaalkohustuse abil (kogukondi on Prantsusmaal umbes 45.000). 1903 a. peale on kogukondadele õigus antud terveni raha eest teetegemise peale üle minna. Kui suurel määral seda võimalust on tarvitatud, selle kohta ei ole praegu andmeid käepärast.

Niisama puuduvad andmed selle kohta, kui palju Prantsusmaal teesid on. Läänud aastasaja seitsmekümneandel aastatel arvati kogukondade hooleks umbes 600.000 kilomeetrit teid olevat, seega ligikaudu iga 50 prantslase peale üks kilomeeter teed, raudteed jne. arvamata.

J. Jans.

Kohtute tegevus.

Kas on see üürilepingu ülesütlemine, kui üürileandja üürnikule üüri kõrgendab, selle märkusega, et kui viimne niipalju, nagu nõutud, ei taha maksta, siis mingi välja?

Riigikohus on selle küsimuse jaatavalt lahendanud.

Ülesütlemine on tahtmise avaldus, et leping nii, nagu ta on, peab lõppema. Ülesütlemise sihiks ei pruugi sugugi lepingu vahekorra kaotamine üleüldse olla, vaid võib ka oluliste lepingutingimuste muutmine olla. Balti

Erasead. § 4104 ja järgm. järele, mis ülesütlemist käsitlevad, ei sea tema kaju kohta mingid erinõudeid üles ja kui tahtmiseavaldust võib teda selle sama seaduse § 2937, 2938 ja järgm. põhjal vabalt igal kujul kaudsel ja otsekohesel teel avaldada. Üürilepingu asjas on üürihind lepingu oluline osa, nagu see B. E. S. § 4025 ja 4038 näha ja nagu seda ka § 4042 veel iseäraldi korratakse. —

Üüri kõrgendamise nõudmine, mis niisuguse kategoorilise avaldusega on tehtud, et üürnik, kui tema ettepanud kõrgendusega nõus ei ole, välja mingu, sisaldab eneses ilmkahtlemata ülesütlemist, millest B. E. S. § 4104 ja järgmistes jutt on, ja lõpetab lepingu teatavaks tähtajaks, mis kas lepingus tingitud on või seaduses ette nähtud, kui mitte eritingimused ehk seadused sellele vastu ei seisa.

Kas võib rentnik B. E. S. § 4116 ja Aj. Val. määrust 21/III. 19. tarvitada, kui rendilepingu lõpu tähtaeg möödadas on?

Vastus eitav.

Nimetatud paragrahv maksab, nagu tema tekstist selgesti näha, ainult sel korral, kui rendileping veel ei ole lõppenud, vaid edasi kestab. Kui rentnik rendiraha tähtajaks tasumata jätab, siis võib ta selle paragrahvi järele maksuga viivitamise tagajärgi kõrvaldada maksu pakkumise läbi rendileandjale, enne kui viimane lepingu tühjastegemise nõude kohtus on alustanud. Rendi pakkumisega tagant järele lõppend lepingut uuesti elustada, katkenud juriidilist vahetorda uuesti maksuma panna, ei ole § 4116 põhjal enam võimalik. See paragrahv maksab ainult nende lepingute kohta, mis rendipakkumise ajal veel edasi kestavad. —

Käesolev küsimus tekkis sel alusel, et rentnik, kelle leping ilma üles

ütlemata Jüripäeval ära lõppis, tahtis seda lepingut Aj. Valits. poolt 21. III. 1919. a. antud seaduse järele ühe aasta peale pikendada, põhjendades sellega, et ta alles 8. mail 19. rendiraha pakkus.

Kas võib kirjaliku rendilepingu suusõnalist muutmist tunnistajate läbi tõendada?

Vastus jaatav.

Ts. Kp. S. § 1819 ja sääl nimetatud B. E. S. III jao §§ 2993, 2994 ja 3572 põhjal võib tunnistajate läbi küll tõendada niisuguste kirjalikkude lepingute suusõnalist muutmist, mille kohta seadus iseäralist kirjalikku vormi ei nõua. Et rendilepingud ei tarvitse kirjalikud olla ja et neid ka suusõnal võib teha, siis võib neid ka suusõnal muuta, isegi sel korral, kui nad kirjalikult on kokku seatud.

Kas tarvitseb kohus volitajale kusket saata, kui ta juba kedagi kohtus oma asjaajajaks on volitanud?

Vastus eitav.

Niisugune oli ka Vene kohtute praktika ja Senati seletused selles suhtes (1896 nr. 58 j. t.).

Kas B. E. S. § 3337 ja 3338 tulevad tarvitusele võtta ainult kuriteo korral või võib neid ka kodanlise õiguse rikkumise puhul tarvitusele võtta?

Vastus jaatav.

Riigikohus leiab, et § 3337 sõna „проступокъ“ mitte ainult kriminaalselt karistatavaid väärtetusid ja üleastumisi ei tähenda, vaid iga süüdi (culpa), selle peale vaatamata, kas see kriminaalseaduste järele karistatav on või mitte.

Kas peab üürikorterist väljatõstmise nõudmisega iga kord ka üürilepingu tühjastunnistamine kaasas käima?

Vastus eitav.

Ei tarvitse üürilepingu tühjastunnistamise nõuet tõsta, kui 1) täht-

ajalise üürilepingu kestvuse aeg juba möödunud ja leping lõppenud on; 2) kui määramata aja peale tehtud üürilepingute juures seadusliku ülesütleamise läbi kindlaks määratud lõputärmin mööda on läinud. Kõigil teistel juhusel (B. E. S. §§ 4116—4120 ja 4115) tuleb üürnikkude vastu, kes korterit üürilepingu põhjal oma käes peavad, ühes väljatõstmise nõudmisega ka üürilepingu tühjastunnistamist nõuda, sest esimene nõudmine on viimase loogiline järeldus.

Missugustel juhtumistel võivad rahu-kohtunik ja rahukogu ettetoodud tõendusid kõrvaldada?

Ainult kahel juhtumisel (Ts. Kp. S. § 81¹): 1) kui seadus antud tõendust ette tuua ei luba ja 2) kui fakt, mida tõendada tahetakse, asja kohta oluliselt tähtis ei ole ehk juba küllalt välja on selgitatud.

Kas on rentnik kohustatud rendiraha kohtu deposiiti maksma, kui rendileandja seda vastu ei taha võtta?

Vastus eitav.

B. E. S. § 3522 annab võlgnikule õiguse raha maksa, kuid ei kohusta teda selleks mitte.

Riigikohtu resolutsioonid.

Kriminaal osakonna istung 2. okt.

Otsustati äramuuta järgmised Sõjaväe Ringkonnakohtu otsused: 1) Mooses Scheini, 2) Rudolf Koppa, 3) Kustav Tuubergi ja Karl Sooni, 4) Anna Lelguse ja Karl Tamlaki asjus.

Tähelepanemata jäeti: 1) Voldemar Napsepa, 2) Jüri Tobro, 3) Paul Kulbergi ja Eduard Looga, 4) Johannes Schumanni, 5) Jaan Haaviku, 6) Arthur Schmidt, 7) Paul Bergi kassatsiooni kaebtused ja palved.

Peale selle muudeti ära Soomusrongi diviisi väljakohtu kohtuotsus Karl Kirsise ja Karl Peebo süüteo asjas.

Kriminaal osakonna istung 4. okt.

Otsustati tähelepanemata jätta järgmised kassatsiooni kaebtused Sõjaväe Ringkonnakohtu otsuste peale: 1) Andreas Pauli, 2) Peeter Irbo, 3) Robert Silmi, 4) Peeter ja Johan Juuti, 5) Kristjan Leppikovi süüteo asjus.

Kriminaal osakonna istung 9. okt.

Otsustati äramuuta järgmised Sõjaväe Ringkonnakohtu otsused: 1) Jaan Sibula, Friedrich Sibula ja Johannes Sau, 2) Villem Birkenthal (Pirkentocki) süüteo asjus.

Tähelepanemata jäeti: 1) Karl Põltsemi, 2) Eduard Adamsoni, 3) Potafi Pleschenkovi (Pletschnikovi) kassatsiooni kaebtused ja palved.

Tsiviil osakonna istung 13. okt.

Otsustati äramuuta järgmised Viljandi-Pärnu rahukogu otsused: 1) Mari Lõo nõudmine Hans Soosaare vastu, 2) Liisa Põderi nõudmine Juhan Täakeri vastu, 3) Hans Tenga nõudmine Jüri Põderi vastu.

Tagajärjeta jäeti: 1) Jakob Väljaotsa, 2) Aleksander, Johan ja Jakob Välbede, 3) Jüri Ilvese, 4) Hans Kosessoni kassatsiooni kaebtused.

Tsiviil osakonna istung 16. okt.

Otsustati muuta järgmised Viljandi-Pärnu ja Tartu-Võru rahukogu otsused: 1) Jaan Villmanni nõudmine Theodor Männiksoni vastu, 2) Ludvig Grünthali nõudmine Johannes Rammuli vastu, 3) Alide Schultsi nõudmine Aleksander Kukke vastu, 4) Johannes ja Eila Rammuli nõudmine Jaan Maido vastu, 5) Johan Sogenbitsi nõudmine Liisa Aigro vastu, 6) Villem Eresi nõudmine Aleksander Ernitse vastu.

Eesti Vabariigi põhiseadus.

Asutava Kogu poolt 15. juunil 1920. a. vastu võetud ja „Riigi Teatajas“ 9. augustist 1920. a. nr. 113/114 avaldatud.

Eesti rahvas, kõikumatus usus ja vankumatus tahtmises luua riiki, mis on rajatud õiglusele, seadusele ja vabadusele, kaitseks sisemisele ja välisele rahule ning praegustele ja tulevatele põlvedele nende ühiskondlikus edus ja üleüldises kasus, võttis vastu ja määras Asutava Kogu kaudu järgmise põhiseaduse:

Peatükk I.

Üleüldised määrused.

§ 1. Eesti on iseseisev, rippumatu vabariik, kus riigivõim on rahva käes.

§ 2. Eesti maa-alasse kuuluvad Harjumaa, Läänemaa, Järvamaa, Virumaa ühes Narva linna ja ümbruskonnaga, Tartumaa, Viljandimaa, Pärnumaa, Valga linn, Võrumaa, Petserimaa ja muud piiräärsed mannermaa kohad, kus Eesti rahvast asumas, Saaremaa, Muhumaa, Hiiumaa ja muud Eesti vetes olevad saared ja leetseljakud.

Eesti piiride kindlaksmääramine sünnib rahvusvaheliste lepingute läbi.

§ 3. Eesti riigivõimu ei saa keegi teostada muidu, kui põhiseaduse või põhiseaduse alusel antud seaduste põhjal.

§ 4. Eestis maksavad tema enese asutuste poolt antud või tunnustatud seadused. Rahvusvahelise õiguse üldtunnustatud määrused maksavad Eestis tema õigusliku korra lahutamatuina osadena.

Keegi ei või end vabandada seaduse mitteteadmiselega.

§ 5. Eesti vabariigi riigikeeleks on Eesti keel.

Peatükk II.

Eesti kodanikkude põhiõigustest.

§ 6. Kõik Eesti kodanikud on seaduse ees ühetaolised. Ei või olla avalikõiguslikke eesõigusi ja paheõigusi, mis olenevad sündimisest, usust, soost, seisusest või rahvusest. Seisusi ja seisuslikke tiitleid Eestis ei ole.

§ 7. Eesti vabariik ei anna autähti ja aumärke oma kodanikkudele, väljaarvatud kaitseväelastele sõja ajal. Samuti ei ole Eesti kodanikkudel õigust vastu võtta võõraste riikide aumärke ja autähti.

§ 8. Isikupuutumatus on Eestis kindlustatud.

Kedagi ei või jälgida muidu kui seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

Välja arvatud kuriteolt tabamisel, ei või kedagi vangistada või kitsendada isikulises vabaduses muidu kui kohtuvõimude otsusel, kusjuures see otsus põhjendatuna peab olema kuulutatud vangistatule mitte hiljemalt kui 3 päeva peale vangistamise. Otsuse kuulutamist vangistatule on õigus nõuda igal kodanikul, kui kuulutamine mitte sündinud ei ole eelnimetatud tähtajal.

Ühtki kodanikku ei või vastu tema tahtmist temale seaduse poolt määratud kohtu alt üle viia teise alla.

§ 9. Eestis ei või karistada kedagi tema teo pärast ilma, et see tegu karistusvääriliseks oleks tunnustatud seaduses, mis enne selle teo kordasaatmist maksma hakanud.

§ 10. Kodu on puutumatu. Ei või olla tungimist eluasemesse või selle läbiotsimist muidu kui juhtumistel ja nõuete täitmisel, mis on seaduses tähendatud.

§ 11. Eestis on usu ja südametunnistuse vabadus. Keegi ei ole

kohustatud korda saatma usutunnistuslikke tegusid, olema usutunnistustliku ühingu liige ega kandma selle kasuks avalikke kohustusi.

Usuliste talituste täitmine on takistamatu, kui see ei käi avaliku korra ja kõlbuse vastu.

Usutunnistus ega ilmavaade ei või vabanduseks olla kuriteo kordasaatmisele või kodaniku kohuste täitmisest kõrvalehoidmisele.

Riigiuseks Eestis ei ole.

§ 12. Teadus, kunst ja nende õpetus on Eestis vaba. Õpetus on kooliealistele lastele sunduslik ja rahvakoolides maksuta. Vähemusrahvustele kindlustatakse emakeelne õpetus. Õpetusandmine seisab riigi ülevalve all.

Kõrgemaile õpeasutustele kindlustatakse autonoomia neis piirides nagu seda ette näeb nende asutuste seadusandlikul teel kinnitatud põhikiri.

§ 13. Eestis on vabadus omi mõtteid avaldada sõnas, trükis, kirjas, pildis või kujutuses. Seda vabadust võib kitsendada ainult kõlbuse ja riigi kaitseks.

Tsensuri Eestis ei ole.

§ 14. Eestis on kindlustatud sõnumite ja kirjade saladus, mis edasi antakse posti, telegraafi ja telefoni või mõnel muul üldtarvitaval teel. Erandeid teha on õigus kohtuvõimudel seadustes ettenähtud juhtumistel.

§ 15. Eestis on kindlustatud õigus pöörata kaebustega ja palvetega vastavate avalikkude asutuste poole. Pööramise kaasas ei tohi käia mingi surveabinõu. Vastavad asutused on kohustatud asjale andma seadusliku käigu.

§ 16. Ei ole tarvis mingisugust eelluba riigiametnikkude kohtulikule vastutusele võtmiseks.

§ 17. Liikumine ja elukoha muutmine on Eestis vaba. Selles vabaduses ei või kitsendada ega takistada kedagi muidu kui kohtuvõimude poolt.

Tervishoidlikkel põhjustel võivad seda vabadust kitsendada või takistada ka teised võimud vastavais seadustes ettenähtud juhtumistel ja korras.

§ 18. Kõigil Eesti kodanikkudel on õigus avalikku rahu rikkumata koosolekuid pidada sõjariistadeta.

Ühinguisse ja liitudesse koondumine on Eestis vaba.

Streigi vabadus on Eestis kindlustatud.

Neid õigusi võib seadus piirata ainult avaliku julgeoleku huvides.

§ 19. Eestis on kindlustatud vabadus elukutset valida ja ettevõtteid avada ning kasutada põllutöös, kaubanduses, tööstuses, samuti muil majandusaladel. Selles vabaduses ei või kedagi kitsendada või takistada muidu kui seaduste põhjal ja piirides.

§ 20. Iga Eesti kodanik on vaba oma rahvuse määramises. Juhtumistel, mil isiklik määramine mitte võimalik ei ole, sünnib see seaduses ettenähtud korras.

§ 21. Eesti piirides elavate vähemusrahvuste liikmed võivad ellu kutsuda oma rahvuskultuurilistes ja hoollekande huvides sellekohaseid autonoomseid asutusi, nii palju kui nad vastu ei käi riigi huvidele.

§ 22. Neis kohtades, kus elanikkude enamus ei ole Eesti, vaid kohalikul vähemusrahvusel, võib kohalikkude omavalitsusasutuste asjaajamise keeleks olla selle vähemusrahvuse keel, kusjuures igalühel õigus on tarvitada neis asutustes riigikeelt. Kohalikud omavalitsusasutused, kus vähemusrahvuse keel tarvitusel, peavad riigikeelt tarvitama läbikäimises riiklikkude asutustega, kui ka nende teiste omavalitsusasutustega, kus ei ole tarvitusel sama vähemusrahvuse keel.

§ 23. Saksa, Vene ja Rootsi rahvusest kodanikkudel on õigus pöörata

riiklikkudesse keskasutustesse kirjali- kult oma keeli. Eriseaduses määrata- takse ligemalt nende rahvuste keelte tarvitamine kohtus ja kohalikkudes riiklikkudes asutustes, kui ka oma- valitsusasutustes.

§ 24. Eraomandus on Eestis igale kodanikule kindlustatud. Ilma oma- niku nõusolekuta võib seda võõran- dada ainult üleüldistes huvides sea- duste põhjal ja seadustes ettenähtud korras.

§ 25. Majandusliku elu korralda- mine Eestis peab vastama õigluse põhimõttele, mille sihiks on inimese- väärilise ülespidamise kindlustamine sellekohaste seaduste läbi, mis käivad harimiseks maasaamise, eluaseme- ja töösaamise, samuti omakaitse, tööjõu- kaitse ning nooruse, vanaduse, töö- võimetuse või õnnetuste puhul tarvi-liku toetuse saamise kohta.

§ 26. Kodanikkude õiguste ja vabaduste üleslugemine eelseisvais §§ (6—24) ei kõrvalda mitte teisi õigusi, mis järgnevad selle põhisea- duse mõttest ehk on temaga kokku- kõlas.

Kodanikkude vabaduse ja põhi- õiguste erakorralised kitsendused astu- vad jõusse seaduslikus korras kindla tähtjani väljakuulutatud kaitseseisu- korra puhul vastavate seaduste põhjal ja piirides.

Peatükk III.

Rahvast.

§ 27. Riigivõimu kõrgemaks teos- tajaks Eestis on rahvas ise oma hääle- õiguslike kodanikkude näol. Hääle- õiguslik on iga kodanik, kes on saa- nud kakskümmend aastat vanaks ja on olnud vahetpidamata vähemalt ühe aasta Eesti kodakondsuses.

§ 28. Hääleõiguslikud ei ole kodanikud: 1) kes seaduslikus korras

on tunnistatud nõdra- või hullumeel- seks ja 2) pimedad, kurtummad ja pillajad, kui nad on eestkostmise all.

Hääleõigusest jäetakse ilma mõned liigid kuritegijaid Riigikogu valimis- seaduse põhjal.

§ 29. Rahvas teostab riigivõimu: 1) rahvahääletamise, 2) rahvaalgata- mise ja 3) Riigikogu valimise teel.

§ 30. Iga Riigikogu poolt vastu- võetud seadus jääb väljakuulutamata kahe kuu kestes tema vastuvõtmise päevast arvates, kui seda nõuab kol- mas osa Riigikogu seaduslikust koos- seisust. Kui selle aja jooksul kaks- kümmendviis tuhat hääleõiguslikku kodanikku nõuab, et nimetatud sea- dus esitakse rahvale vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks, siis oleneb pärastine väljakuulutus rahvahääletuse tagajärgedest.

§ 31. Rahvaalgatamise korras on kahelkümmendviis tuhandel hääleõigus- likul kodanikul õigus nõuda, et sea- dus antaks, muudetakse või tunnistata- takse maksvusetuks. Sellekohane nõud- mine antakse väljatöötatud seaduseel- nõuna Riigikogule. Riigikogu võib eelnõu seadusena välja anda või tagasi lükata. Viimasel juhtumisel pannakse eelnõu rahvale ette vastuvõtmiseks või tagasilükkamiseks rahvahääleta- mise korras. Tunnistab rahvahääletu- sest osavõtjate enamus eelnõu vastu- võetuks, omandab ta seadusliku jõu.

§ 32. Kui rahvas lükkab tagasi Riigikogu poolt vastuvõetud seaduse või võtab vastu Riigikogu poolt taga- silükatud seaduse, kuulutatakse välja uued Riigikogu valimised, mis võe- takse ette hiljemalt seitsekümmend- viis päeva pärast rahvahääletamist.

§ 33. Rahvahääletused sünnivad Riigikogu juhatusel ülevälvel. Rahva- hääletamise alused ja kord määratakse eriseaduses.

§ 34. Rahvahääletamisele ei kuulu ega või rahvaalgatamise teel otsustamisele tulla eelarve ja laenude tegemine, maksuseadused, sõjakuulutamine ja rahutegemine, kaitseseisukorra väljakuulutamine ja lõpetamine, mobilisatsiooni ja demobilisatsiooni väljakuulutamine, samuti ka lepingud võõraste riikidega.

Peatükk IV.

Riigikogu.

§ 35. Rahvaesitajana teostab riigi seadusandlikku võimu Riigikogu.

§ 36. Riigikogus on sada liiget, kes valitakse üleüldisel, ühetaolisel, otsekohesel ja salajasel hääletamisel proportsionaalsuse põhimõtete alusel.

Riigikogul on õigus oma liigete arvu suurendada; sellekohane seadus hakkab maksma järgmistel Riigikogu valimistel.

Riigikogu valimisseadus antakse välja eriseadusena.

§ 37. Õigus Riigikogu liigete valimisest osa võtta või ennast Riigikogu liikmeks valida lasta on igal Eesti kodanikul, kes on hääleõiguslik.

§ 38. Riigikogu liikmed, väljaarvatud vabariigi valitsuse liigete abid, ei või olla vabariigi valitsuse ega tema asutuste poolt nimetatud ametites.

§ 39. Iga kolme aasta järele võetakse ette uued Riigikogu valimised. Riigikogu liigete volituste algus arvatakse Riigikogu valimiste tagajärgede väljakuulutamise päevast.

§ 40. Juhtumisel, kui Riigikogu liige kaotab oma valimisõiguse, on vangistatud Riigikogu loal, lahkub surma läbi või volitusi maha pannes, astub tema asemele valimisseaduse korras uus liige eelmises paragrahvis ettenähtud tähtajani.

§ 41. Riigikogu astub kokku korraliseks istungjärguks igal aastal oktoobri esimesel esmaspäeval.

§ 42. Riigikogu juhatus võib Riigikogu kokku kutsuda ka erakorralisteks istungiteks, kui asjaolud seda nõuavad. Ta peab seda tegema, kui seda nõuab vabariigi valitsus või $\frac{1}{4}$ Riigikogu seaduslikust koosseisust.

§ 43. Riigikogu valib oma esimesel peale valimist istungil esimehe ja teised juhatuse liikmed. Seda istungit juhatab kuni esimehe valimiseni eelmise Riigikogu esimees.

§ 44. Riigikogu annab välja oma kodukorra, mis avaldatakse seadusena.

§ 45. Riigikogu liikmed ei ole seotud mandaatide läbi.

§ 46. Riigikogu on otsusvõimeline, kui on koos vähemalt pooled liikmed tema seaduslikust koosseisust.

§ 47. Riigikogu koosolekud on avalikud. Ainult erakorralistel juhtumistel, kui sellega on nõus $\frac{2}{3}$ koosolejaist liigetest, võib kuulutada Riigikogu koosoleku kinniseks.

§ 48. Riigikogu liige ei kannu mingisugust vastutust peale kodukorras ettenähtud poliitiliste avalduste eest, mis ta on teinud Riigikogus ja tema komisjonides.

§ 49. Ilma Riigikogu nõusolekuta ei või tema liiget vangistada, väljaarvatud juhtumised, mil ta on tabatud kuriteolt. Niisugusel juhtumisel antakse vangistusest teada ühes selle põhjustega mitte hiljem kui 48 tunni kestes Riigikogu juhatusel, kes paneb selle ette Riigikogule otsustamiseks järgmisel koosolekul.

Riigikogul on õigus oma liigetele määratud vangistust või teist kitsendust edasi lükata kuni Riigikogu istungjärgu vaheajani või volituste lõpuni.

§ 50. Riigikogu liikmed vabastatakse nende volituste kestusel riigikaitseteenistusest.

§ 51. Riigikogu liikmed saavad sõiduraha ja tasu, mille suurus määratakse kindlaks seaduses ja mida Riigikogu võib muuta ainult järgnevate Riigikogu koosseisude kohta.

§ 52. Riigikogu annab välja seadusi, määrab riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve, otsustab laenude tegemise ja muid asju põhiseaduse alusel.

§ 53. Riigikogu poolt vastuvõetud seadused kuulutab välja Riigikogu juhatus.

§ 54. Kui seaduses eneses muud korda ja tähtaega ei ole ette nähtud, hakkab ta maksma kümnendal päeval peale avaldamist „Riigi Teatajas“.

§ 55. Riigikogu teostab riigi asutuste ja ettevõtete majandusliku tegevuse ja riigi eelarve täitmise kontrolli tema poolt ametisse seatavate vastavate asutuste kaudu.

§ 56. Igal Riigikogu liikmel on õigus Riigikogu koosolekul küsimustega valitsuse poole pöörata. Ühel neljandikul Riigikogu seaduslikust koosseisust on õigus valitsuselt aru pärida, mille peale tuleb seletus anda.

Peatükk V.

Valitsusest.

§ 57. Valitsemise võimu teostab Eestis vabariigi valitsus.

§ 58. Valitsus seisab koos riigivanemast ja ministritest. Viimaste arv, tööjaotus nende vahel, kui ka lähem asjaajamise kord määratakse kindlaks eriseaduses.

§ 59. Vabariigi valitsuse kutsub ametisse ja vabastab sellest Riigikogu. Üksiku ministri lahkumise puhul täidab tema kohuseid uue ametisse astu-

miseni üks vabariigi valitsuse liigest valitsuse määramisel.

§ 60. Vabariigi valitsus juhib riigi sise- ja välispoliitikat, hoolitseb riigi välise puutumatus, sisemise julgeoleku ja seaduste täitmise eest. Tema.

1) seab kokku riigi sissetulekute ja väljaminekute eelarve ja esitab selle Riigikogule kinnitamiseks;

2) nimetab ametisse ja vabastab sellest kaitseväelisi ja kodanlisi ametnikke, kuivõrd see ülesanne ei ole usaldatud seaduste järele teiste ametasutuste kätte;

3) teeb Eesti vabariigi nimel lepinguid võõraste riikidega ja esitab need Riigikogule kinnitamiseks;

4) kuulutab sõja ja teeb rahu Riigikogu vastava otsuse põhjal;

5) kuulutab välja kaitseseisukorra nii üksikuis riigiosades, kui ka kogu riigis ja esitab selle Riigikogule kinnitamiseks;

6) esitab seaduseelnõusid Riigikogule;

7) annab välja seadustega kokkõlas määrusi ja korraldusi ja

8) otsustab armuandmise palved.

§ 61. Riigivanem esitab Eesti vabariiki, juhib ja ühtlustab vabariigi valitsuse tegevust, juhatab valitsuse istungeid ja võib aru pärida üksikuult ministritelt nende tegevuse kohta.

§ 62. Riigivanemale määrab vabariigi valitsus oma liigete hulgast ase-täitja.

§ 63. Valitsuse istungid on kinnised. Ainult iseäralistel pidulikkul juhtumistel võib neid lahtisteks kuulutada.

(Järgneb).

Vastutav toimetaja — F. Karlson.
Valjaandja — Tartu Õigusteadlaste Selts.

H. Laakmann'i trükk, Tartus.